

Høringsuttalelse - NOU 2022:9 En åpen og opplyst offentlig samtale

Den Nasjonale Støttegruppen etter 22.juli takker for invitasjon til å kommentere på NOU 2022:9.

Ytringsfrihetskommisjonen har utarbeidet og levert en omfattende utredning med kapittel og tekst knyttet til et bredt spekter av ulike former for ytringskontekster og ulike gruppers perspektiv og utfordringer.

Den Nasjonale Støttegruppen etter 22.juli har i sin kontekst, og gjennom arbeid siden stiftelsen i august 2011 noen særlige perspektiv og vurderinger vi mener det er viktig å kommentere.

Ytringsfrihet er en grunnleggende verdi i samfunnet og gjelder for alle. Angrepet og terrorhandlingene 22.juli 2011 var angrep på ytringsfrihet og mangfold. Statsminister Jens Stoltenberg uttalte etter 22.juli at demokrati og ytringsfrihet er de viktigste våpen mot terror.

Samtidig har de siste drøye 11 årene vist at ytringsfrihet og ytringskultur trenger diskusjon og avgrensninger.

Pressens rolle og ansvar

I saker knyttet til terror, ekstremisme og hatytringer bør det oppfordres til videre diskusjoner omkring avgrensning på tilgang til informasjon for allmennheten opp mot vern av og for berørte. Det har man særlig sett i rettssak og oppfølging knyttet til fengsling og gjenopptakingsaker etter 22.juli 2011. Hvilke budskap skal formidles ut og hvor går grensene for når hatefulle ytringer spres? Her er det behov for en mer grundig diskusjon med ansvarlige redaktører, berørte, og med lovgivende myndigheter.

Støttegruppen presiserer viktigheten av frie medier og frie ytringer, men har ofte sett at det mangler gode vurderinger på avgrensninger.

Samtidig er ikke ytringsfrihet en absolutt rettighet, og det må veies opp mot andres interesser og menneskerettigheter. Kommisjonen diskuterer selv ytring opp mot toleranse og mangfold. Ytringsfrihetskommisjonen sier i sin rapport at «Terror har oppmerksomhet som et av sine fremste mål. Og det er mediene som skaffer terroristene et publikum.»

Kommisjonen sier også - «Ytringsfriheten trener vår evne til å tåle – tolerere – det mangfoldet av meninger som eksisterer i samfunnet. Uten toleranse kan ikke demokratiet bestå.»

Medier har i løpet av årene etter 2011 i økende grad, og med økende koblinger til sosiale medier, til tider fungert som en tilrettelegger for debatt- og kommentarfelt med kommentarers og debatt som grunnet språkbruk gjør åpen debatt nesten umulig. Det kan

stilles spørsmålstegn ved oppfyllelse av redaktøransvar. I tillegg kreves det aktsomhet og tydelige vurderinger i ulike debattfora knyttet til sosiale medier, hvor administratoransvar og oppfølging er svært varierende.

Støttegruppen ønsker ytringsfrihet som gir rom for offentlig samtale, men ytring må avgrenses opp mot ekstreme holdninger. Det finnes anbefalinger fra flere internasjonale organ om å styrke bekjempelse av hatefulle ytringer. Det refererer Ytringsfrihetskommisjonen også selv til.

Når man opplever at ungdomspolitikere og berørte etter terroren 22.juli 2011 trekker seg fra politiske verv, fra å være aktive i offentlige debatter og å skrive innlegg, og det skje grunnet trakassering, hets og hatefulle ytringer på nett, så må man vurdere avgrensninger og for å reflektere hvem ytringsfriheten er ment å beskytte.

Her har redaktørstyrte medier en viktig rolle, med et behov for et enda sterkere krav til monitorering og vurderinger hos en del medier med nettdebatter og kommentarfelt. Tonen i det offentlige ordskiftet er mer polarisert. En rapport fra Fritt Ord publisert 26.oktober 2022 om Mediedekningen av 22. juli terroren er kartlagt fra 2011 til 2022 viser at uttalelser fra høyreekstreme og - radikale personer og organisasjoner, samt leserinnlegg, har vært økende i omfang fra 2019 og frem til i dag. Det knyttes til internasjonale trender, bruk av sosiale medier og internasjonale nettverk.

Dekning av rettsak/gjenopptakelsessaker

I sak i 2022 om gjenopptakelse og løslatelse ble det gitt tillatelse til filming og videreformidling av hele saken. Dommer sa i kjennelse at «Det legges til grunn at opptakene undergis vanlig pressefaglig og presseetisk vurdering før kringkasting, og at det av den grunn må legges inn en forsinkelse i sendingen.» Det innebar i praksis at den enkelte redaksjon selv måtte velge hvorvidt og når opplysninger som framkom i retten skulle sensureres i sendingen. Det førte til at innhold fra forhandlingene og bilder av den dømte terroristen ble formidlet ut, og innen få minutter fant veien til deler av nettet som formidler svært ekstreme holdninger.

Det må finnes en balanse mellom allmennhetens behov for full dekning, direkte dekning, det ansvar som hviler på de nyhetskanaler som formidler, og balansen til nødvendig informasjon og kritisk dekning. Slik vi ser det er slike vurderinger ikke tilfredsstillende knyttet til vurderinger som er gjort så sent som i 2022.

Jussprofessor Erling Johannes Husabø har tidligere uttalt at ytringsfrihet til den som soner en dom både kan og bør begrenses. Straff er et frihetsinngrep. Det er behov for vurderinger og større bevissthet på hvem og hvordan noen slippes til i slike særskilte tilfeller og saker.

Mye av årsaken til radikaliserings sies å ha som årsak at de det gjelder opplever å ikke komme til orde eller ikke opplever å bli hørt. Her har man behov for vurderinger fremover på hvordan dette avgrenses samtidig som ytringsfriheten er et viktig prinsipp for et demokrati.